

ЛИСИК В.М.

асистент кафедри міжнародного права Львівського
національного університету ім. Івана Франка, к.ю.н.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕХАНІЗМУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Ескалація насилля та збільшення кількості збройних конфліктів, яке можна спостерігати в даний час змушує нас згадати про те, наскільки важливою є роль міжнародного гуманітарного права (МГП) в захисті прав людини. Під час чисельних збройних конфліктів, що відбуваються по всьому світу, порушуються фундаментальні права людини та вчиняються злочини проти цивільних осіб, поранених і хворих комбатантів, військовополонених. Це відбувається, незважаючи на те, що практично всі держави є учасниками Женевських конвенції 1949 року та Додаткових протоколів до них 1977 року – основних договорів в сфері МГП, що регламентують захист прав людини під час збройних конфліктів, як міжнародного, так і не міжнародного характеру.

Важливою проблемою МГП є належна імплементація його норм у внутрішнє право держав і особливо дотримання їх під час збройних конфліктів. Міжнародно-правова норма, як і внутрішньодержавна правова норма, по суті, становить певну модель чи стандарт відповідної поведінки суб'єктів міжнародного права і без «запуску» механізму її імплементації є лише фразою в тексті міжнародно-правового договору. Як засвідчує практика, не завжди сторони, що перебувають у збройному конфлікті, дотримуються норм МГП і тому зростає кількість жертв серед цивільного населення, спостерігаються інші негативні явища. Це безумовно, вимагає підвищення ефективності застосування на практиці норм, що становлять його основу. Інакше кажучи, слід забезпечити належну імплементацію норм МГП.

Саме тому міжнародна спільнота все більше уваги приділяє питанню імплементації норм МГП. Оскільки цінність будь-якої правової норми, в тому числі і норм МГП проявляється в процесі їх реалізації¹, тобто лише тоді коли вона знаходить втілення у фактичній поведінці суб'єктів права², їх діяльності щодо практичного здійснення міжнародно-правових розпоряджень³.

¹ Черниченко С. В. Теория международного права. Том 1. – Москва, 1999. – С. 49.

² Теорія держави і права. За ред. Копейчикова В. В. – Київ, 2003. – С. 210.

³ Міжнародне право Основи теорії. За ред. Буткевич В. Г. – Київ, 2002. – С. 431.

Положення МГП зобов'язують держави вживати необхідних заходів, спрямованих на забезпечення виконання його норм або розглядають певні аспекти цього обов'язку¹. Зазначений обов'язок впливає із зобов'язань держав-учасниць договорів, які є основою МГП, за будь-яких обставин дотримуватись цих зобов'язань. Така імперативна вимога закріплена у ст. 1, загальній для чотирьох Женевських конвенцій 1949 р., і ст. 1 Додаткового Протоколу I 1977 р. У них втілюється принцип, за яким чинні договори слід добросовісно виконувати. Такий самий обов'язок існує і щодо Додаткового Протоколу II 1977 р., хоча останній не містить відповідного положення, обмежуючись проголошенням основних норм.

Діяльність держав у правозастосовній фазі щодо всебічного, своєчасного і повного втілення в життя приписів норм МГП, а також правове та організаційне забезпечення цієї діяльності, здійснюваної на внутрішньо-державному рівні самостійно чи на міжнародному рівні індивідуально або разом з іншими державами, має назву імплементації міжнародного гуманітарного права.

Під імплементацією (від англ. «implementation» – реалізація, здійснення, виконання) слід розуміти здійснення міжнародно-правових та внутрішньо-державних норм з метою виконання перших, а також створення на міжнародному та національному рівнях умов для такого здійснення². А.С. Гавердовський визначає імплементацію як цілеспрямовану організаційно-правову діяльність держав, яка проводиться індивідуально, колективно або в рамках міжнародної організації з метою своєчасної, всебічної та повної реалізації зобов'язань, прийнятих державами у відповідності з міжнародними правилами³.

Оскільки суть міжнародно-правового регулювання полягає в отриманні певного кінцевого результату, до чого прагнуть учасники міжнародної спільноти, то відповідно й імплементація міжнародно-правових норм є не менш складним і відповідальним завданням, ніж їх прийняття⁴. А тому для досягнення цілей, визначених нормами МГП, потрібно застосувати комплекс заходів як на міжнародному, так і на національному рівні. Сукупність організаційних і правових заходів, спрямованих на виконання норм МГП становить механізм імплементації.

Механізм імплементації норм МГП – певна сукупність правових засобів, що існують у відповідних правових та організаційних формах, використовуваних як суб'єктами міжнародного права на міжнародному рівні, так і державами в межах їх внутрішньо-державної юрисдикції для забезпе-

¹ Див.: Ст. 45 і 48 Женевської конвенції I (далі – ЖК); 46 і 48 ЖК II; 128 ЖК III і 45 ЖК IV; ст. 80 Додаткового Протоколу I.

² Словарь международного права. – Москва, 1986. – С. 326.

³ Гавердовський А. С. Имплементация норм международного права. Киев, 1980. С. 62.

⁴ Лукашук И.И. Международно-правовое регулирование международных отношений (системный подход). – М., 1975. – С. 16.

чення досягнення цілей міжнародно-правового регулювання щодо жертв збройних конфліктів і заборони чи обмеження застосування відповідних засобів і методів збройної боротьби. Він характеризується наявністю міжнародного і національного рівнів функціонування, про що зазначали В.В. Гаврилов¹, В.А. Карташкін², А.П. Мовчан³, А. Робертсон⁴, С.В. Черніченко⁵ та ін. При цьому існує, з одного боку, єдність міжнародної і внутрішньодержавної складової цього механізму, а з іншого – їх відносна самостійність.

Переважно імплементація норм міжнародного права є прерогативою суверенних держав, що використовують для цього внутрішній організаційно-правовий механізм. Водночас сфера міжнародно-правового регулювання часто охоплює питання, розв'язання яких неможливе за допомогою національних заходів. Наявність цих двох складових формує механізм імплементації норм МГП.

Імплементація МГП охоплює різні сфери діяльності, починаючи від прийняття законодавчих заходів (законів про використання емблеми або запобігання воєнним злочинам) і завершуючи практичними питаннями, наприклад, впровадження певних методів і засобів навчання та поширення знань у галузі права. Зазначимо, що механізм імплементації норм МГП має ряд особливостей, які зумовлені факторами, як правового (юридична природа зобов'язань, що впливають зі специфіки предмета правового регулювання міжнародного гуманітарного права, а також його відмінності з точки зору матеріальної сфери застосування в часі та стосовно кола осіб), так і соціального характеру, які значною мірою впливають на ефективність правового регулювання, а отже і захист прав та свобод особи під час збройного конфлікту. Саме тому з моменту виникнення МГП шукає механізми, які дали б змогу забезпечити максимальну ефективність імплементації його норм. Частково МГП запозичило механізми імплементації характерні для міжнародного права загалом. Так, в основі існуючого механізму імплементації норм МГП лежить принцип «*pacta sunt servanda*». Але зважаючи на те, що норми МГП повинні діяти в специфічній обстановці, а саме під час збройного конфлікту більшість цих механізмів є неприйнятними і неефективними. Це зумовлюється в першу чергу тим, що збройні конфлікти досить часто призводять до розірвання дипломатичних та всіх інших зносин між державами сторонами конфліктів, як наслідок держави не завжди вважають себе зобов'язаними нормами МГП у відношення держави-противника.

¹ Гаврилов В.В. ООН и права человека. Механизм создания и осуществления нормативных актов. – Владивосток, 1998. – С. 78-79.

² Карташкин В.А. Права человека в международном и внутригосударственном праве. – М., 1995. – С. 51-53.

³ Мовчан А.П. Кодификация и прогрессивное развитие международного права. – М., 1972. – С.55-67.

⁴ Robertson A.H. Human Rights in the World. – London, 1972. – P. 10-89.

⁵ Черниченко С.В. Борьба с нарушениями прав человека и международные процедуры // Сов. государство и право. – 1980. – № 1. – С. 91-92.

Саме тому дана галузь міжнародного права розвинула особливий механізм імплементації, який неможливо повністю зрозуміти не розглянувши процес його становлення та розвитку.

Механізм імплементації норм МГП почав розвиватися з моменту становлення міжнародного права загалом, адже норми, що регулювали порядок ведення війни виникли одними із перших. І це не дивно, адже довгий час (фактично до прийняття статуту ООН) війна вважалася однією із форм ведення міжнародних відносин і займала досить важливе місце серед засобів національної політики держав.

Можна виділити декілька етапів розвитку механізму імплементації норм МГП. Розглянемо їх більш детально.

Перший етап: із моменту виникнення норм, що регулюють порядок ведення збройних конфліктів до прийняття Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих воїнів в діючих арміях 1864 р. В цей період норми МГП, як і більшість норм міжнародного права носили звичаєвий характер. Про будь-який механізм імплементації норм цієї галузі говорити не можна, оскільки його просто не було. Фактично норми, що регулювали порядок ведення збройних конфліктів виконувалися державами добровільно на основі принципу взаємності. А оскільки єдиною формою відповідальності держав на той момент можна вважати війну, то механізм діяв не надто ефективно, так як норми МГП застосовувалися виключно під час збройних конфліктів.

Другий етап: з моменту прийняття Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих воїнів в діючих арміях 1864 р. і до укладення Гаазьких конвенцій 1899 р. З прийняттям у 1864 році Женевської конвенції, яка фактично стала першим міжнародним договором в сфері МГП і кодифікувала частину звичаєвих норм у цієї галузі відбулися деякі зміни і в механізмі імплементації. По-перше, хоча даний документ складалася лише із 10 статей, він містить положення, присвячені його імплементації. Так, у ст. 8 зазначалося, що імплементація цієї Конвенції повинна бути організована Головнокомандуючими воюючих армій згідно інструкцій, наданих їх урядами у відповідності до загальних принципів, викладених у цій Конвенції. По-друге, з аналізу вищенаведеної норми випливає, що передбачалося два рівні імплементації: міжнародний та національний. На міжнародному рівні якихось принципових змін не відбулося, хіба що було чітко (хоча і не у прямій формі) визначено, що конвенція застосовується лише щодо збройних конфліктів, які ведуться між сторонами Конвенції. Що ж стосується механізму імплементації норм Конвенції на національному рівні, то тут відбулися суттєві зміни. Так, тут вже можна виділити нормативний і інституційний механізми. Перший передбачав обов'язок урядів держав прийняти інструкції, що мали регулювати порядок виконання даної Конвенції. Останній – що головнокомандуючий армією є органом відповідальним за практичне втілення

норм Конвенції в життя. Загалом, механізм імплементації норм МГП на національному рівні, який був започаткований Женевською конвенцією 1864 р. застосовується і сьогодні. Звичайно він був суттєво доповнений, але його основу було закладено більше 150 років тому.

Третій етап: з моменту прийняття Гаазьких конвенцій 1899 р. до укладення Женевських конвенцій 1929 року. У 1899 році відбувається перша Гаазька мирна конференція, на якій приймають три конвенції та три декларації. Через 8 років у 1907 році відбувається друга Гаазька мирна конференція, яка закінчується прийняттям тринадцяти конвенцій та декларацій. По суті, на цих двох конференціях було кодифіковано більшість існуючих на той час норм МГП. Крім того, в цей період було прийнято низку інших договорів в сфері МГП. В процесі кодифікації держави вирішили врахувати практику імплементації норм цієї галузі та усунути недоліки в існуючому механізмі. Так, у Другій Гаазькій конвенції 1899 р. містилося аж чотири норми (дві у самій Конвенції, та ще дві у додатку) присвячені імплементації її положень. Ст. 1 цього документу передбачала, що сторони беруть на себе обов'язок дати вказівки своїм збройним силам вести воєнні дії у відповідності до положень цієї конвенції, а саме її до невід'ємного додатку «Положення про закони і звичаї сухопутної війни». Ст. 2 передбачала, що дана Конвенція є обов'язковою лише для війн, які ведуться між її учасниками. Крім того, у Положенні зазначалося, що його норми повинні застосовуватися не тільки для армії, а також стосовно міліції і ополчення. А у ст. 60 підкреслювалося, що обов'язки, які випливають з даного документу виникають не тільки у воюючих, але й в нейтральних держав, у випадку коли на їх території знаходяться поранені хворі чи інтерновані особи. Вище згадані положення були згодом закріплені і у Гаазьких конвенціях 1907 року, однак з одним уточненням, ст. 2 четвертої Конвенції передбачала, що даний документ не буде застосовуватися у випадку якщо хоча б одна із воюючих держав не є учасницею вказаної Конвенції. Ідентичне положення міститься і у ст. 15 та 20 п'ятої та ст. 7 сьомої Гаазької конвенції 1907 р.

Таким чином, даний етап розвитку механізму імплементації характеризувався не стільки створенням нового, скільки уточненням і конкретизацією існуючого механізму. Було в чіткій формі визначено обов'язок держав по імплементації норм МГП, а також уточнено сферу дії його норм та порядок застосування окремих договорів.

Четвертий етап: з моменту прийняття Женевських конвенцій 1929 року до ухвалення Женевських конвенцій 1949 року. Після завершення Першої світової війни було прийнято рішення про необхідність розробки і прийняття нових конвенцій, які б регулювали статус поранених та хворих воїнів. Але після того, як виникли проблеми із репатріацією військовополонених¹ питання про їх статус теж було внесено на порядок денний Же-

¹ Бюньон Ф. Международный Комитет Красного Креста и Советский Союз (1917-1991). – Москва, 1998. – С. 9-26.

невської конференції 1929 року. Конференція прийняла дві конвенції: про покращення долі поранених і хворих у діючих арміях та про поводження з військовополоненими. Дані документи суттєво розвивали норми МГП. Це саме стосується і механізмів імплементації норм цієї галузі. По-перше, у ст. 25 Конвенції про покращення долі поранених і хворих у діючих арміях було передбачено, що вона повинна застосовуватися сторонами за будь-яких умов. Крім того, сторони Конвенції повинні застосовувати її положення у відносинах між усіма воюючими, навіть у випадку, якщо вони не є її учасниками. Ст. 26 цього документу, передбачає, що відповідальність за імплементацію норм конвенції несе головнокомандуючий кожної з держав. Він зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів для максимально ефективної реалізації її положень у відповідності із інструкціями виданими урядом. Той факт що відповідні інструкції не були схвалені урядом не є перешкодою для імплементації конвенції. Не менш цікаве положення міститься у ст. 37 даного документу. Так, зокрема, якщо якась із сторін конфлікту ратифікувала дану Конвенцію під час війни, то Конвенція набирає чинності з моменту отримання Швейцарією ратифікаційної грамоти.

Проте, більш важливою для розвитку механізму імплементації МГП є другий із названих вище документів – Конвенцій про поводження з військовополоненими 1929 р. Вона стала першим документом, в якому були передбачено діяльність спеціальних органів, які повинні були контролювати виконання даної Конвенції. Так, відповідно до ст. 86 та 87 застосування даної Конвенції відбувається під контролем Держав-покровительок. Вони призначають делегатів, які затверджуються державою, на території якої вони діятимуть. Делегати мають право на вільний доступ у будь-які місця, де утримуються чи перебувають військовополонені. Вони можуть спілкуватися з військовополоненими без свідків, як особисто, так і через перекладачів. Воюючі сторони зобов'язані всіляко сприяти діяльності Держав-покровительок. Держави-покровительки також можуть надавати добрі послуги сторонам конфлікту.

Ще одним новим органом в механізмі імплементації норм МГП є Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ). Хоча ця організація діяла під час збройних конфліктів вже довгий час, проте саме цим договором було визнано її особливу роль в механізмі імплементації і передбачено деякі права¹. Так, МКЧХ відповідно до ст. 87 Конвенції мав практично всі права, якими володіли Держави-покровительки. Більше того, ст. 88 передбачала, що вищевикладені положення не є перешкодою для гуманітарної діяльності, яку МКЧХ може виконувати для захисту військовополонених за згодою зацікавлених воюючих сторін. З діяльністю МКЧХ тісно пов'язана діяльність ще одного органу в механізмі імплементації норм МГП, а саме

¹ Бюньон Ф. Международный Комитет Красного Креста и защита жертв войны. – Москва, 2005. – С. 144-163.

Центрального довідкового агентства в справах військовополонених. Відповідно до ст. 79 даної конвенції Агентство мало бути створене МКЧХ на території нейтральної держави. Ця установа має збирати всю інформацію про полонених, яку вона може отримати через офіційні та приватні джерела і доводить її до відома держави, на стороні якої діяла особа, що потрапила в полон.

Таким чином, на даному етапі виникають спеціальні органи, створені виключно для імплементації норм МГП. В першу чергу, це Держави-покровительки та Центральне довідкове агентство в справах військовополонених. З іншої сторони, нормативно врегульовується діяльність МКЧХ, який займався діяльністю по імплементації МГП з моменту укладення Женевської конвенції 1864 р.

П'ятий етап: з моменту прийняття Женевських конвенцій 1949 р. до ухвалення Додаткових протоколів до них 1977 р. У 1939 р. починається Друга світова війна. Її наслідки значно вплинули на подальший розвиток міжнародного права загалом і МГП у тому числі. В 1949 р. у Женеві відбувається Дипломатична конференція, яка схвалює чотири конвенції: про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; про поводження з військовополоненими; про захист цивільного населення під час війни.

Дані Конвенції були суттєвим розвитком МГП у частині механізму імплементації його норм. У кожній Конвенції є як мінімум по 20 статей, які пов'язані із механізмом їх імплементації. Так, ст. 1 загальна для усіх Конвенцій передбачає, що сторони зобов'язуються дотримуватися та забезпечувати їх дотримання за будь-яких обставин. Таким чином, у держав-учасниць з'являється обов'язок не тільки дотримуватися вищезазначених Конвенцій, але й заставляти їх дотримуватися. Дане положення не є простою зміною формулювання норми, що містилося в Женевських конвенціях 1929 р. По суті, дане зобов'язання передбачає, що держави учасниці повинні всіма можливими засобами заставляти дотримуватися конвенцій не тільки свої власні збройні сили, але й збройні сили противника. Деякі науковці цілком справедливо стверджують, що таке право виникає не тільки у воюючих держав, але й у всіх держав учасниць Женевських конвенцій 1949 р.¹ Ст. 2 передбачає, що дані Конвенції повинні застосовуватися до будь-якого збройного конфлікту, навіть, якщо одна із воюючих держав не визнає стану війни. Також, вони повинні застосовуватися і у відношенні до держав, які не є їх учасницями. По-друге, передбачено можливість притягувати до відповідальності за порушення норм МГП як державу, так і індивідів. При цьому на воєнні злочини поширено принцип універсальної юрисдикції. По-третє, по новому визначено сферу застосування конвенцій, передбачено мінімальні

¹ Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. – Москва, 2000. – С. 427-431.

гарантії, які надаються особі під час неміжнародного збройного конфлікту і дозволено діяльність МКЧХ під час таких конфліктів. По-четверте, ст. 6 загальна для чотирьох Конвенцій містить норму, яка передбачає можливість сторін збройного конфлікту укласти двосторонні та багатосторонні договори з будь-яких питань в сфері МГП. Серед іншого у таких договорах може бути передбачено створення особливих механізмів імплементації норм МГП.

Крім того, Конвенції закріпили обов'язок держав привести національне законодавство у відповідність з положеннями МГП. У першу чергу, слід було прийняти закони, які мали визначати порядок використання емблеми Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, а також статус національного товариства Червоного Хреста чи Червоного Півмісяця. Також, слід було внести зміни в національне законодавство та передбачити порядок притягнення індивідів до кримінальної відповідальності за вчинення воєнних злочинів.

Ще одною новелою у механізмі імплементації МГП, яка була запроваджена Женевськими конвенціями 1949 р., можна вважати норму закріплену у ст. 9, яка передбачає можливість неупереджених гуманітарних організацій контролювати виконання даних договорів. Ст. 11 передбачає, що держави-покровительки у випадках, коли вони вважають це доцільним в інтересах осіб, які знаходяться під захистом, зокрема в разі виникнення розбіжностей між сторонами конфлікту щодо застосування або тлумачення положень цих Конвенцій, надають свої добрі послуги з метою врегулювання розбіжностей. З цією метою кожна з Держав-покровительок може на прохання однієї зі сторін чи з власної ініціативи запропонувати сторонам конфлікту провести зустріч їхніх представників, зокрема представників органів влади, відповідальних за підзахисних осіб. При цьому, сторони конфлікту зобов'язані виконувати пропозиції, зроблені їм із цією метою. Держави-покровительки можуть у разі необхідності запропонувати для схвалення сторонами конфлікту особу, яка належить до нейтральної держави, або особу, делеговану МКЧХ, яку буде запрошено взяти участь у цій зустрічі. Отже, дана стаття передбачає, створення спеціального органу, який наділений правом приймати рішення, обов'язкові для сторін конфлікту.

Таким чином, на даному етапі розвитку МГП механізм його імплементації ускладнюється. З'являються як мінімум два нових види спеціальних органів, які приймають участь у процесі імплементації нори цієї галузі: неупереджені гуманітарні організації та консультативний орган сторін конфлікту.

Шостий етап: з моменту прийняття *Додаткових протоколів 1977 р. по даний момент*. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій були прийняті 1977 р. на Дипломатичній конференції, чотири сесії якої відбулися з 1974 по 1977 р. Вони є суттєвим розвитком норм МГП, причому на відміну

від усіх попередніх договорів в цій сфері, Протоколи 1977 р. не замінюють попередні договори, а лише їх доповнюють. Так, п. 2 ст. 1 Протоколу I 1977 р. передбачає, що він доповнює Женевські конвенції 1949 р. про захист жертв війни і застосовується при ситуаціях, зазначених у ст. 2, спільній для цих Конвенцій. Схоже положення міститься в ст. 1, де зазначено, що він розвиває й доповнює статтю 3, загальну для Женевських конвенцій 1949 р.

У Протоколі I 1977 р. ще раз підкреслено, обов'язок сторін конфлікту додержуватися норм МГП та забезпечувати їх додержання за будь-яких обставин.

Слід також відмітити, що Протокол I по новому визначив сферу його застосування. Так, відповідно до п. 4 ст. 1, він буде застосовуватися крім ситуацій, визначених Женевськими конвенціями 1949 р. також щодо збройних конфліктів, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення, закріпленого в Статуті Організації Об'єднаних Націй та в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. Таким чином, Протокол I застосовується не лише у збройних конфліктах, що виникають між класичними суб'єктами міжнародного права, якими завжди були держави, але й у випадках коли такий конфлікт виникає між іншими суб'єктами міжнародного права. Значним плюсом Протоколу I є положення, закріплене у ст. 4, згідно якого застосування Конвенцій і цього Протоколу, а також укладання угод, передбачених цими документами, не торкаються правового статусу сторін, що перебувають у конфлікті. Ні окупація якої-небудь території, ні застосування Конвенцій і цього Протоколу не торкаються правового статусу цієї території. Таким чином, усунуто одну з основних підстав ухилення держав від застосування норм МГП.

Чітко передбачено обов'язок держав імплементувати норми МГП з метою виконання всіх зобов'язань що впливають із Конвенцій та Протоколу I (ст. 80). При цьому такі заходи повинні як мінімум включати наступні дії:

1) Прийняття всього необхідного законодавства. Протокол передбачає, прийняття як мінімум актів, які б регулювали статус національного товариства Червоного Хреста, порядок використання емблем, передбачали кримінальну відповідальність за воєнні злочини тощо.

2) Здійснення ряду організаційних заходів, зокрема: підготовка в мирний час осіб, які б під час збройного конфлікту могли надавати допомогу пораненим і хворим на полі бою; розповсюдження знань з МГП; обов'язкове впровадження у збройних силах юридичних радників, які у випадку необхідності могли б надавати поради командирам та ряд інших.

Протоколом передбачено мінімальний перелік серйозних порушень МГП, які вважаються воєнними злочинами. Там же встановлено обов'язок

держав співпрацювати з питань кримінального переслідування осіб, які вчинили серйозні порушення МГП.

Зміни торкнулися й інституційного механізму імплементації норм МГП на міжнародному рівні. У Протоколі I отримали подальший розвиток положення, що регулюють правовий статус Держави-покровительки. Так, передбачено можливість призначати «субститут», який означає організацію, яка виступає замість Держави-покровительки.

Ще однією новелою Протоколу I є положення, що передбачає створення абсолютно нового органу – Міжнародної комісії із встановлення фактів¹. Комісія вправі: розслідувати будь-які факти, котрі, як передбачається, є серйозним порушенням, як воно визначається Конвенціями і Протоколом I, або інше серйозне порушення Конвенцій і цього Протоколу, а також сприяти шляхом надання добрих послуг відновленню поваги до Конвенцій і цього Протоколу.

Також передбачено, що депозитарій Протоколу I на прохання однієї чи кількох держав може скликати наради всіх зазначених Сторін з метою розгляду загальних проблем, які стосуються застосування Конвенцій і цього Протоколу.

Що ж стосується, Протоколу II, то він, крім згаданої вище норми, також містить декілька положень про імплементацію. Однак, зважаючи на те, що він є значно меншим за об'ємом кількість положень про імплементацію є досить малою. Серед таких, в першу чергу, слід виділити обов'язок держав якомога ширше розповсюдити Протокол. Ніякого інституційного механізму даний документ не передбачає, хоча як свідчить практика тут застосовується значна частина того механізму, що передбачений Протоколом I.

Таким чином, Додаткові Протоколи 1977 року значно вдосконалили механізм імплементації норм МГП, передбачивши ряд додаткових заходів, необхідних для більшої ефективності правового регулювання відносин, пов'язаних із веденням збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру.

Підводячи підсумки, слід відзначити, що МГП виробило особливий механізм імплементації норм цієї галузі. При цьому, цей механізм охоплює як національний так і міжнародний рівень, і включає нормативний і інституційний компоненти.

¹ Сучасна назва органу: Міжнародна гуманітарна комісія по встановленню фактів. (The International Humanitarian Fact-finding Commission) <http://www.ihffc.org/en/index.html>